

Новітнє вчення про тлумачення правових актів

Інтерес до проблеми тлумачення нормативно-правових актів в радянській юридичній науці після 50 річної перерви став появлятися в 60 роки минулого століття. Але дослідження, які стали проводитись, переважно не виходили за межі теорії права. Широкі емпіричні дослідження не здійснювались, а за їх відсутності теоретико-правові дослідження цієї проблематики здійснювались в умовах помітного відчуття "кисневого голоду". Окремі галузеві дослідження у свою чергу також уникали широкого аналізу емпіричного матеріалу і тяжіли до абстрактно-теоретичної проблематики. У такому стані дослідження проблем тлумачення нормативно-правових актів перебуває і на цей час.

Автори цього видання дійшли висновку про те, що вчення про тлумачення правових актів є галуззю юридичної науки, яка повинна зайняти своє місце в системі наук про право.

Автори цього унікального видання вивчили досвід науково-практичного дослідження проблем тлумачення законодавства. І це їм дало потужні засоби для власних міркувань та досліджень. Головне, що зробили автори цього видання - це здійснення широких емпіричних досліджень, результати яких були викладені у цілій низці великих за обсягом публікацій (маються на увазі перш за все коментарі до трудового і цивільного законодавства, а також інші твори науково-практичної і теоретичної спрямованості). Узагальнення цих результатів дало можливість створити сучасне вчення про тлумачення нормативно-правових актів.

Автори висловлюють надію на те, що це видання стане настільною книгою для кандидатів на посади суддів, для суддів, яким воно і адресується, а також для всіх юристів, що не виключає його використання як навчального посібника для студентів юридичних факультетів ВНЗ.

Видання адресується суддям і кандидатам на посади суддів.

482. Кримінальний кодекс України. Прийнятий 28.12.1960 (втратив чинність) // ВВР УРСР — 1961. — № 2. — Ст. 14.
483. Про внесення змін до статті 214 Цивільного кодексу Української РСР Закон України від 08.10.99 (втратив чинність) // ОВУ. — 1999. — № 43. — Ст. 2128.
484. Про застосування контрактної форми трудового договору з керівником підприємства, що є у державній власності. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.93 № 203// ЗПУ. — 1993. — № 6. — Ст. 121.
485. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 06.04.2004 // ОВУ. — 2004. — № 14. — Ст. 965.
486. Конституція Автономної Республіки Крим. Затв. Законом України від 23.12.98// ОВУ. — 1999. — № 1. — Ст. 4.
487. Про ліцензування певних видів господарської діяльності. Закон України від 01.06.2000// ОВУ. — 2000. — № 27. — Ст. 1109.
488. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо додаткових гарантій захисту фінансових інтересів держави. Закон від 16.05.2005// ОВУ. — 2005. — № 29. — Ст. 1689.
489. Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації інвалідами права на трудову зайнятість. Закон України від 23.02.2006// ОВУ. — 2006. — № 11. — Ст. 701.
490. Про податок на додану вартість. Лист Державної податкової адміністрації України від 23.06.99 № 9075/7/16-120-15// Бухгалтер. — 2000. — № 22.
491. Про Конституційний Суд України. Закон України від 16.10.96// ВВРУ. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
492. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 01.06.2001// ОВУ. — 2001. — N 26. — Ст. 1151.
493. Перелік виробництв, цехів, професій і посад із шкідливими умовами праці, робота в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2001 № 163 // ОВУ. — 2001. — № 9. — Ст. 352.
494. Статут Ради Європи від 05.05.49// ОВУ. — 2004. — N 26. — Ст. 1733.
495. Про внесення зміни до ст. 13 Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Закон України від 22.03.2007// ОВУ. — 2007. — № 27. — Ст. 1079.
496. Рішення Конституційного Суду України у справі про податки від 05.04.2001// ОВУ. — 2001. — № 43. — Ст. 1933.

Зміст

Вступне слово.....	4
Передмова.....	5

Глава I

Новітнє вчення про тлумачення правових актів у системі юридичної науки і юридичної освіти

§ 1. Вчення про тлумачення нормативно-правових актів як наука і навчальна дисципліна.....	9
§ 2. Вчення про тлумачення правових актів і історія права.....	12
§ 3. Вчення про тлумачення правових актів і історія вчень про право і державу.....	13
§ 4. Вчення про тлумачення правових актів і теорія права і держави.....	15
§ 5. Вчення про тлумачення правових актів і галузеві юридичні науки.....	17
§ 6. Вчення про тлумачення правових актів і логіка та мовознавство.....	19

Глава II

Сучасний стан законодавства України та проблема його тлумачення

§ 7. Необхідність у тлумаченні актів законодавства.....	21
§ 8. Значення тлумачення актів законодавства.....	23
§ 9. Тенденції розвитку законодавства як предмета тлумачення за роки незалежності України.....	24
§ 10. Стан законодавства і організація суспільства.....	25
§ 11. Невиправдана ускладненість актів законодавства.....	28
§ 12. Посилення суперечностей між положеннями актів законодавства.....	29
§ 13. Стан юридично-технічної опрацьованості актів законодавства.....	30
§ 14. Як включаються нові закони в систему законодавства?.....	36
§ 15. Законодавчий вплив на правотлумачну діяльність.....	37
§ 16. Місце та рівень тлумачення правових актів у правозастосовній діяльності.....	39

Глава III

Загальні положення вчення про тлумачення юридичних актів

§ 17. Мета тлумачення.....	43
§ 18. Раціональний і інтуїтивний підходи до тлумачення правових актів.....	47
§ 19. Ідея різноджерельності права. Природне і позитивне право.....	58
§ 20. Судова практика як джерело права.....	61
§ 21. Алгоритм правотлумачення.....	70

Глава IV

Текстуальне опрацювання положень правових актів

§ 22. Тлумачення термінів і слів	75
§ 23. Текстуальне опрацювання положень правових актів і юридичних документів: правові норми, встановлені прямо	86
§ 24. Непряме встановлення (впливання) правових норм	99
§ 25. Пряме впливання правових норм із актів законодавства	105
§ 26. Пряме впливання прав із положень, що встановлюють обов'язки, і заборони	108
§ 27. Окремі види нормативних формулювань, із яких прямо випливають правові норми	110
§ 28. Колиш між правовими нормами, що прямо встановлені в актах законодавства, і правовими нормами, що прямо випливають із них	116
§ 29. Текстуальне переопрацювання текстів правових актів і юридичних документів	118

Глава V

Логічне тлумачення положень нормативно-правових актів

§ 30. Правові норми, текстуально закріплені і текстуально не закріплені (закріплені логічно) в актах законодавства	121
§ 31. Виявлення логічно закріплених правових норм, що випливають із контексту	124
§ 32. Врахування контексту і висновок від протилежного як методологічні інструменти вирішення колізій у законодавстві	127
§ 33. Правові норми, що логічно закріплені в актах законодавства і виявляються при тлумаченні за допомогою висновку a fortiori	130
§ 34. Врахування контексту з метою виявлення змісту формально недостатньо визначених положень	150
§ 35. Використання логічного тлумачення для з'ясування змісту нормативних положень, при формулюванні яких правотворчий орган припустився помилки	157

Глава VI

Системне тлумачення положень актів законодавства.

Субординація правових норм

§ 36. Місце правила про перевагу правових норм вищої юридичної сили в системі правил правозастосування	164
§ 37. Місце міжнародних договорів України в ієрархії нормативно-правових актів	169
§ 38. Надання правовим нормам меншої юридичної сили здатності конкурувати з нормами вищої юридичної сили	175

§ 39. Ієрархія правових норм і засада правової визначеності	178
§ 40. Загальний характер правила про ієрархію правових норм і індивідуальних правових приписів	180

Глава VII

Системне тлумачення актів законодавства. Переважне застосування спеціального закону (спеціальних правових норм)

§ 41. Терміни «спеціальний закон» і «спеціальна правова норма»	183
§ 42. Юридичне значення визнання закону спеціальним чи таким, що встановлює особливості правового регулювання	185
§ 43. Позначення певного законодавчого акта як основного чи основоположного	189
§ 44. Здатність до конкуренції правових норм, що встановлюються нормативно-правовим актом, галузева належність якого не співпадає з галузевою належністю зазначених норм	192
§ 45. Спеціальні правові норми і спеціальні правила	198
§ 46. Сутність спеціальної правової норми	200
§ 47. Критерій поділу правових норм на загальні і спеціальні	204
§ 48. Значення звуження гіпотези загальної норми і розширення гіпотези спеціальної правової норми	216
§ 49. Щодо можливості (неможливості) використання широти диспозицій як критерію поділу правових норм на загальні і спеціальні	220
§ 50. Несумісні загальні і спеціальні норми	221
§ 51. Колізії між сумісними загальними і спеціальними нормами, диспозиції яких співвідносяться як рід і вид	224
§ 52. Колізії між загальними і спеціальними сумісними правовими нормами, диспозиції яких є різними і належать до одного роду	227
§ 53. Колізії між принципами та іншими правовими нормами	231
§ 54. Колізії між загальними правовими нормами, при формулюванні яких використано слова «лише», «тільки», «виключно», «не інакше як», і спеціальними правовими нормами	237

Глава VIII

Системне тлумачення актів законодавства.

Вирішення хронологічних колізій

§ 55. Історичні, законодавчі і логічні підстави правила «lex posterior derogat priori»	241
§ 56. Проблема зворотної дії закону у часі	242
§ 57. Визначення закону, прийнятого пізніше	251
§ 58. Конкуренція між раніше встановленими спеціальними нормами і пізніше встановленими загальними нормами	254

§ 59. Заявачення в законі на його переважне застосування перед законами, які будуть прийняті пізніше.....	259
§ 60. Обтягачі хронологічним компонентом колізії між правовими нормами, сфери дії яких частково не співпадають.	262
§ 61. Обтягачі хронологічним компонентом колізії між положеннями законодавства, що текстуально закріплюють сумісні правові норми, сфери дії яких частково співпадають.	266
§ 62. Обтягачі хронологічним компонентом колізії між загальними і спеціальними правовими нормами, одна із яких закріплена текстуально, а інша закріплена логічно і виявляється при тлумаченні з допомогою висновку від протилежного.	271
§ 63. Застереження про застосування раніше прийнятих законів в частині, в який вони не суперечать новому закону	276

Глава IX

Правові норми, що логічно закріплені в актах законодавства і виявляються при тлумаченні за допомогою висновку від протилежного	
§ 64. Правові норми, що логічно закріплені в актах законодавства і виявляються за допомогою висновку від протилежного, як невід'ємна частина змісту нормативно-правових актів.....	278
§ 65. Значення висновку від протилежного для правотлумачення і правозастосування.	290
§ 66. Випадки, коли висновок від протилежного не дає правильного (істинного) результату.....	294
§ 67. Можливі випадки, в яких висновок від протилежного може мати значення правової норми	295
§ 68. Випадки, коли правові норми, які логічно закріплені в актах законодавства і виявляються при тлумаченні за допомогою висновку від протилежного, підлягають застосуванню.	299
§ 69. Висновок від протилежного і висновок про відсутність правового регулювання.....	305
§ 70. Висновок від протилежного із нормативних положень, що містять слова «лише», «тільки», «виключно», «не інакше як».....	313
§ 71. Висновок від протилежного як засіб вирішення колізій між правовими нормами, сфери дії яких співпадають, а диспозиції співвідносяться як рід і вид.....	324
§ 72. Використання висновку від протилежного для вирішення колізій між текстуально закріпленими правовими нормами, сфери дії яких частково співпадають, а диспозиції є різними, у тому числі співвідносяться як рід і вид, і сумісними.	328
§ 73. Використання висновку від протилежного для визначення меж застосування правила «lex specialis derogat generali».	338

§ 74. Висновок від протилежного як засіб вирішення колізій між правовими нормами, що позначаються як особливості правового регулювання, та іншими правовими нормами.	360
§ 75. Використання висновку від протилежного для з'ясування логічного зв'язку між нормативними положеннями, що текстуально закріплюють позитивні і негативні правила.	367

Глава X

Колізії між правовими нормами, що виявляються при тлумаченні за допомогою висновків від попереднього правового явища до наступного або навпаки, та іншими правовими нормами

§ 76. Правові норми, що виявляються при тлумаченні за допомогою висновків від попереднього правового явища до наступного або навпаки, як невід'ємна частина юридичного змісту актів законодавства	375
§ 77. Здатність правових норм, що виявляються при тлумаченні за допомогою висновків від попереднього правового явища до наступного або навпаки, конкурувати з іншими правовими нормами ...	409
§ 78. Використання висновків від попереднього правового явища до наступного або навпаки для вирішення колізій між нормативними положеннями, які одночасно встановлюють норми адміністративного і цивільного права	414
§ 79. Охоронні і регулятивні правові норми в одних і тих же положеннях законодавства	422
§ 80. Виявлення із процесуальних норм за допомогою висновку від наступного правового явища до попереднього матеріальних норм	426
§ 81. Текстуально закріплені норми цивільного (господарського) права і логічно закріплені норми трудового права	429
§ 82. Юридичний факт і правовідносини як попереднє і наступне правові явища	432
§ 83. Висновки від попереднього правового явища до наступного або навпаки у практиці Європейського Суду з прав людини.....	434

Глава XI

Інші питання системного тлумачення

§ 84. Правові норми, до яких відсилають застереження «якщо інше не встановлено законом» та інші подібні застереження.....	440
§ 85. Роль застереження «якщо інше не встановлено законом» у перетворенні загальної правової норми, до якої додане таке застереження, із сумісної в несумісну із конкуруючими спеціальними правовими нормами	449

§ 86. Застереження «крім випадків, встановлених законом» і загальні посилання на закон.....	450
§ 87. Вплив хронологічного критерію на визначення закону, до якого відносять застереження «якщо інше не встановлено законом».....	453
§ 88. Тлумачення застережень «якщо інше не встановлено законом чи установчими документами юридичної особи».....	455
§ 89. Конфлікт визначенням понять і правовими нормами.....	456
§ 90. Нормативні положення, які за своїм змістом виходять за межі назви акта законодавства, заголовку його структурного підрозділу чи статті.....	457
§ 91. Конфлікт між назвою нормативно-правового акта та його змістом.....	459
§ 92. Використання системного тлумачення для з'ясування змісту нормативних положень.....	460
§ 93. Використання системного тлумачення для виявлення правових норм, що не мають предмета правового регулювання.....	464
§ 94. Конфлікт між правовими нормами, встановленими кодифікованими законодавчими актами, і правовими нормами, передбаченими іншими законами.....	465
§ 95. Матеріальні і процедурні норми.....	466

Глава XII

Телеологічне і історичне тлумачення. Телеологічне тлумачення

§ 96. Телеологічне тлумачення правових актів і норм.....	478
§ 97. Основний зміст історичного тлумачення актів законодавства.....	489
§ 98. Врахування світового правового досвіду як один із проявів історичного тлумачення актів законодавства.....	490
§ 99. Врахування соціального контексту при тлумаченні актів законодавства.....	492
§ 100. Зміни в правовій системі, що обумовлюють необхідність в історичному тлумаченні нормативно-правових актів.....	497

Глава XIII

Дискусійні питання правотлумачення

§ 101. Офіційні роз'яснення.....	502
§ 102. Розширене та обмежене тлумачення.....	517
§ 103. Сутисний і формальний підходи до тлумачення правових актів.....	527
§ 104. Використання зовнішніх джерел при тлумаченні актів законодавства.....	545

Глава XIV

Особливості тлумачення положень Конституції України

§ 105. Особливість Конституції України як нормативно-правового акта.....	556
--	-----

Глава XV

Верховенство права

§ 106. Правові норми і декларації у змісті принципу верховенства права.....	583
§ 107. Принцип верховенства права та інші правові норми.....	584
§ 108. Пряме застосування принципу верховенства права.....	598
§ 109. Загальна характеристика змісту принципу верховенства права.....	610
§ 110. Основа змісту принципу верховенства права.....	623
§ 111. Осердя змісту принципу верховенства права.....	626
§ 112. Обов'язок держави забезпечити невідчужувані права людини як складова частина змісту принципу верховенства права.....	633
§ 113. Право на життя як невідчужуване право людини.....	636
§ 114. Право власності як невідчужуване право людини.....	639
§ 115. Право на справедливий суд.....	644
§ 116. Відповідальність держави і територіальних громад.....	647
§ 117. Вимоги принципу верховенства права до змісту законів.....	651
§ 118. Засади добросовісності, справедливості та розумності.....	653

Глава XVI

Аналогія закону і права

§ 119. Аналогія закону і права як спосіб правозастосування і аналогія як логічний прийом тлумачення положень актів законодавства.....	657
§ 120. Неврегульованість суспільних відносин як підстава застосування аналогії закону.....	665
§ 121. Подібність відносин як критерій вибору правової норми, що підлягає застосуванню за аналогією.....	679
§ 122. Правові норми, які можуть застосовуватись у порядку аналогії закону.....	693
§ 123. Аналогія закону як засіб заповнення прогалин у законодавстві, що виникають у разі неможливості застосування його положень унаслідок їх невідповідності принципу верховенства права.....	698
§ 124. Обов'язковість застосування аналогії закону, яка (обов'язковість) впливає із змісту відповідних положень нормативно-правових актів.....	703
§ 125. Застосування за аналогією норм процесуального права.....	705
§ 126. Неможливість застосування в порядку аналогії права конституційних принципів.....	708
§ 127. Підстава застосування аналогії права і проблема застосування принципів (основних засад) законодавства.....	709
§ 128. Юридична неоднорідність загальних засад цивільного законодавства, які ч. 2 ст. 8 ЦК приписує застосовувати в порядку аналогії права.....	710
§ 129. Проблема застосування в порядку аналогії права загальних засад права.....	712

Перелік використаних джерел.....	715
----------------------------------	-----

Книги, які можуть вас зацікавити

Адвокатська техніка
(підготовка до процесу
і методики
переконання)

Перейти до галузі права
Теорія держави і права

Перейти на сайт →